

MIȘCAREA CORALĂ
ÎN INSTITUȚIILE DE ÎNVĂȚĂMÂNT
DIN ISMAIL ȘI EDINEȚ
(SF. SEC. XIX – ÎNC. SEC. XX)

CHORAL MOVEMENT IN THE EDUCATIONAL INSTITUTIONS
FROM ISMAIL AND EDINET

(THE END OF THE 19TH CENTURY – THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY)

Tatiana DANIȚĂ, doctorandă,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

The article “Coral movement in the educational institutions from Ismail and Edinet” focuses on the historical data of the Inferior Seminars from Ismail and Edinet (the northern and southern part of Basarabia) since the end of the 19th century and the beginning of the 20th century. These institutions which educated many singers, choir conductors have increased the level of musical education and choral art in Basarabia. Moreover, they launched the most famous composer and choir conductor of national choral art – Gavriil Musicescu.

The author step-by-step elucidates the most important data and events in the historical and cultural development of the Seminars, emphasizing the performances of the choral collectives from these educational institutions.

Arta de interpretare corală în Basarabia de la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea s-a cultivat nu numai la Chișinău, ci și la periferii. Multe localități au semnat încercări reușite în ceea ce privește organizarea colectivelor corale în instituțiile spirituale sătești sau orășenești, dar în special la acest compartiment s-au evidențiat cele din localitățile Ismail și Edineț. Ne vom referi în cele ce urmează, în mare parte, la crearea Școlilor spirituale (Seminare inferioare) de băieți din aceste orașe și la activitatea artistică a colectivelor ce au existat acolo. Școlile spirituale menționate au fost înființate ca rezultat al solicitării sporite din partea copiilor

de la sate de a fi admiși la Școala spirituală din Chișinău, care nu putea primi pe toți doritorii. Finalmente, alături de Școala spirituală din Chișinău, au fost instituite și cele din Ismail și Edineț. Activitatea didactică și economică a acestor școli decurgea cu aprobarea Arhiepiscopului, grație cărui fapt, procesul instructiv-educativ a fost desfășurat în mod organizat și sistematic, înrândind pozitiv cultivarea artei corale bisericești în aceste instituții de învățământ.

Școala spirituală de băieți (Seminarul inferior) din Ismail a fost înființată în anul 1864. Înființarea Școlii spirituale din Ismail s-a încadrat reușit în mișcarea cultu-

rală a timpului. Nu putem aborda istoria cântării corale în Basarabia fără să evocăm climatul spiritual reformativ al epocii. Înființarea Conservatorului de Muzică și Declamație din Iași – 1960 și București – 1864 reprezintă un moment de o importanță decisivă în istoria culturii române. Acest fapt era, în primul rând, legat de instituționalizarea educației muzicale profesionale în societatea românească. Evenimentul care a avut loc în unul din județele Basarabiei – Ismail, s-a produs pe alte baze – cele ale învățământului spiritual-religios, având însă un alt conținut. Acesta, la rândul său, a contribuit mult la dezvoltarea artei muzicale în Basarabia, inclusiv și la evoluția cântării corale bisericesti, ca parte componentă a educației spirituale.

Reformele revoluționare de la mijlocul secolului al XIX-lea în Principatele românești nu erau unice în acest domeniu. Procesul de instituționalizare a educației muzicale, prin formarea primelor conservatoare se declanșase deja în Rusia. Astfel, aceste evenimente se înscriu în marele flux cultural al metropoliilor europene.

În Basarabia din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, schimbările în viața cultural-spirituală veneau cu întârziere. Întemeietorul Școlii spirituale de băieți (Seminarul inferior) din Ismail este Episcopul Melchisedec, care a păstorit eparhia Ismailului între anii 1864-1878 și în numele căruia a fost ulterior numită

această școală. Școala era și atunci un Seminar inferior cu patru clase, în care se predau de preferință materii teologice. Printre obiectele de studiu, un loc destul de important era rezervat orelor de muzică vocală. Anume această coeziune factologică s-a contopit excelent cu debutul pedagogic al marelui compozitor, dirijor, pedagog, folclorist și publicist Gavriil Musicescu.

Este interesant că în anul înființării Școlii spirituale din Ismail, 1864, Gavriil Musicescu este admis la Conservatorul de muzică și declamație din Iași, unde urmează și absolveste cu succes cei doi ani de studii. După absolvirea cursurilor prevăzute de programul de studiu al Conservatorului, Gavriil Musicescu se prezintă, „după obiceiul vremii – după cum spune George Breazul – la concurs pentru o catedră de muzică din învățământul secundar; și reușește să fie numit profesor în orașul său natal, la Seminarul din Ismail” [1]. A depus multă muncă și sârguință, ceea ce a determinat direcția să-l recomande, în anul 1866, la postul de profesor de muzică la Seminarul din Ismail. Lidia Al. Axionov, în studiul său *Gavriil Musicescu, viața și opera* propune extrase din Anuarul conservatorului de muzică și declamație din care găsim: „22 mai, Nr. 15. *Direcțiunea Școlii de muzică recomandă Onor. Minister pentru ocuparea catedrei de muzică vocală de la Seminarul din Ismail pe d-l G.V. Musicescu în urma concursului depus. ... 25 mai Nr. 17. ... Direcțiunea Școlii de mu-*

zică recomandă Rectorului Seminarului din Ismail pe d-l G.V.Musicescu, ca profesor de catedră de muzică vocală” [2]. Timp de câțiva ani, 1866-1870, tânărul profesor de muzică a desfășurat la Ismail o prodigioasă activitate muzicală. Cu ajutorul eruditului și generosului episcop Melchisedec, protectorul și sprijinul său de atunci și de mai târziu, Gavriil Musicescu izbuteste să inițieze aici, alături de colectivul școlar, un bun cor episcopal pentru care a scris mai multe lucrări ecleziastice. Fiind unica școală din Ismail, unde se studia destul de serios arta vocală, este lesne de înțeles că membrii corului episcopal erau selectați din rândurile discipolilor săi, iar colectivul era nu numai un laborator de creație, un început de activitate artistică corală, ci și o instituție care a oferit oportunități materiale pentru tinerii seminariști.

Inițierea acestui colectiv, la fel ca și succesele lui nu l-au lăsat indiferent pe istoricul Ureche, care în 1869 menționa: „Cine știe cu ce dificultate, cu ce piedice a avut de a lupta (și încă are!) muzica vocală, ... va stima cu deosebire pe acei care au lucrat și lucrează pentru menținerea și îmbunătățirea corurilor bisericesti ce au rămas. Dintre aceia este mai cu seamă eminentul Episcop al Dunării de jos P. S. Melchisedec. Pre comptul său, venerabilul Episcop a întreținut și continuă a întreține la Ismail un cor bisericesc admirabil prin excelență și progresele sale. Conducătorul acestui cor, din simpla amoare a artei sale, este un june profesor de mult merit și prea cunoscător al profesiunii

*sale. Dl Musicescu, magistrul de cântare la seminarul din Ismail, conduce fără nuci o remunerațiune, de mai mulți ani, corul catedralei episcopale” [3]. Pentru acest cor, Gavriil Musicescu prelucrează *Imnurile* respective, care, în 1869, apar ca opus prim, în teascurile lui Ioan Cartu din București. Iar în 1900, compozitorul reușește să întocmească un volum impunător – *Imnele sfintei liturghii* pentru cor și piano. Alături de lucrări semnate de G. Musicescu, sunt cuprinse în el și compoziții ale maștrilor ruși D. Bortneanski, G. Lvovski, G. Lomakin și I. Makarov, lucrările cărora sunt reprezentative pentru acest stil de muzică bisericească. Un număr însemnat de creații, fără autor, poartă mențiunea „*Din repertoriul corului din Ismail (Basarabia)*” în perioada 1858-1872, adică în timpul, când, pe atunci, coristul și viitorul dirijor Gavriil Musicescu, a cântat acest repertoriu. Piese alese și preluate de G. Musicescu în volumul său au anumite particularități și prezintă serioase dificultăți tehnice de interpretare pentru un cor bisericesc cu posibilități mai modeste, ceea ce denotă gradul destul de înaintat la care ajunsese ansamblul corului episcopal din Ismail, pe vremea când se ridica altistul și apoi profesorul de armonie și dirijorul de mai târziu de la Iași. În puținii săi ani de activitate la Ismail, Musicescu a reușit să plăsmuiască nu numai colective corale, cum a fost cel al Seminarului și cel Episcopal, ci, întâi de toate, a contribuit la îmbunătă-*

țirea calității interpretării creațiilor pentru cor, lucru dobândit cu multă muncă și abnegație.

Odată cu schimbarea regimului politic în Ismail, în 1893, preoțimea basarabeană înființează în același local o Școală spirituală, după modelul celorlalte, de la Chișinău și Edineț. De la acel moment activitatea școlii se desfășura conform programelor analitice, elaborate pentru școlile similare din Basarabia [4].

Ismailul a fost punctul de plecare profesională nu numai pentru marele maestru al baghetei corale cum a fost Gavriil Musicescu. Tot în acest oraș s-a format celebrul compozitor, pedagog și dirijor Alexandru Cristea. Din octombrie 1915 îl găsim pe post de cântăreț și dirijor la Biserica Catedrală din Ismail. Iar din noiembrie al aceluiași an până în noiembrie 1918 este profesor de muzică bisericească la Seminarul spiritual inferior din localitate. Aflându-se în fruntea unui colectiv cu vechi și profunde tradiții cultivate de Gavriil Musicescu, nu i-a fost de loc ușor să țină piept greutăților și obiectivelor puse în fața unui conducător de cor. Îndeplinind două funcții de răspundere, Alexandru Cristea a reușit să îmbine cu tenacitate orele de cântare bisericească în Seminar și repetițiile cu seminariștii în Corul Catedralei din Ismail. Funcțiile seminariștilor se intersectau cu funcțiile cântăreților din corul bisericesc, astfel aprofundând relația învățământului spiritual-religios

cu tradiția cântării corale biseri-cești, proces, în care, totodată, a avut loc îmbogățirea repertoriului de studiu cu creații din literatura corală de cult.

Anii de răspântie istorică, 1918-1919, îl găsesc pe Alexandru Cristea în calitate de maestru de muzică la Liceul de fete și la Liceul de băieți din Ismail. Grație scriitorului Nicolae Dunăreanu, am cunoscut împrejurările în care muzicianul a activat și a inițiat corul de băieți de la Liceu. „Dar unul din acele elemente de valoare cu suflet de adevărat român, și care și-a pus tot sufletul pentru izbânda cauzei românești în orașul de port în sudul Basarabiei, a fost părintele Cristea, profesorul de muzică. Parcă îl văd, după aproape un sfert de veac, cum își aduna elevii, îi sfătuia, și cu vocea lui blândă, dar plină de foc, căuta să înjghebe un cor românesc. Și n-a fost zi mai măreață și mai plină de entuziasm ca atunci, când păr. Cristea în mijlocul elevilor lui, la două luni după deschiderea liceului, a apărut pe scenă cu un cor de elevi, mulți îmbrăcați în rusește, dar cântând în locul imnului rusesc, minunatele noastre imnuri: *Trăiască Regele și Pe-al nostru steag*” [5].

La finele anului 1942 la Ismail are loc o nouă „declanșare” a mișcării corale, când este deschisă Școala de cântăreți, după modelul celei de la Chișinău. Numai la jumătate de an de la ființare, Școala dă o serbare în sala de festivități a liceului de băieți „*Sf. Dumitru*”, eveniment, care a avut loc la 21 mai

1943. Prin felul cum a fost organizată și susținută festivitatea, s-a vădit un spirit sănătos inaugurat în școala nou formată. Seriozitatea cu care este cultivat cântărețul în acest lăcaș, se desprinde atât din funcțiile cântărețului, propuse spre realizare, cât și din scopul școlii reflectate în discursul directorului școlii prof. Pavel Berezescu. Oratorul a specificat misiunea cântărețului exprimând ideea că e necesar „*să unești cerul și pământul, să înalți spre zărilor văzduhului durerile ce frământă sărmana omenire și să cobori de acolo pe undele sonore ale muzicii pacea și alinarea în sufletele oamenilor*” [6]. Partea întâi a concertului a fost organizată cu participarea corului condus de dl. E. Cuțan, care a propus spre audiția spectatorilor mai multe creații corale printre care *Voi sălcii triste*, semnată de F. Mendelssohn-Bartholdy, *Hai, Ileană* de G. Musicescu și *La fântână* de A. Bena. Aceste lucrări „*au fost într-adevăr minunat executate*”, menționează criticul. Dirijorul corului E. Cuțan, a fost și el apreciat foarte elogios. „*Tehnica execuției, fina montare a interpretării, migala cu care a fost cizelată fiecare bucată au arătat publicului asistent că au în față în persoana dlui. prof. E. Cuțan un talent real cu inepuizabile resurse muzicale și cu un gust plin de finețe și subtilitate dotat, totodată, cu o bogată cultură muzicală*”. Serbarea a lansat un apel către conducerea localității, de a încuraja acest început frumos al școlii prin sprijinul cadrelor, care ar aduce Ismailului renume de

oraș al muzicii, renume pe care, de altfel, l-a avut, căci aici a trăit și a lucrat regretatul maestru G. Musicescu. Astfel a luat sfârșit această frumoasă serbare, „*care a arătat că la Școala de cântăreți se muncește cu râvnă în așa fel, încât această școală se poate compara, abia după șase luni de existență, cu cele mai bune școli secundare*”.

În cât privește dezvoltarea artei corale în nordul Basarabiei, trebuie să menționăm că, fără îndoială, nucleul mișcării corale în această parte a regiunii l-a constituit Școala spirituală de băieți din târgușorul Edineț. Viața Școlii, până la Unire, cuprinde trei perioade ce pot fi detașate cu ușurință. Prima perioadă ocupă anii 1869-1871, când s-a constituit școala în orașul Bălți și reprezintă o etapă de formare a colectivului profesoral. Fiind depășită, în sfârșit, dificultatea de înmatriculare a elevilor din Nordul Basarabiei, noua instituție trebuia să adăpostească copiii din județele Hotin, Soroca și Bălți, care nu „*începeau în școala similară din Chișinău*”. Dar la Bălți nu s-a găsit o clădire potrivită, apoi viața devenea tot mai scumpă, astfel încât Școala se afla în prag de desființare, punându-se chiar problema transferării acesteia la Chișinău sau în alt oraș. Din aceste motive, Congresul cercului școlar respectiv a hotărât, la 12 septembrie 1872, mutarea Școlii în târgușorul Edineț, județul Hotin, unde „*clima e mai bună, moșierul e mai binevoitor pentru învățământ, materialele de construcție*”

mai ieftine, și chiar locul e mai la centru pentru partea de Nord a Basarabiei” [7].

Cu această perioadă începe cea de-a doua etapă de dezvoltare a școlii, anii 1871-1884, de transferare a școlii la Edineț, de construire a localului școlii, de formare a unui personal didactic instruit, de largire a numărului elevilor bursieri în listele abiturienților. Nu trebuie să uităm însă că etapa de constituire a Școlii coincide cu perioada mării reforme a tuturor instituțiilor spirituale, fapt ce a determinat stabilirea unui stil „personal” a Școlii de-abia formate. Tot în această perioadă s-a constituit nucleul spiritual – corpul profesoral, dar și fondul material, necesar pentru activitatea și dezvoltarea acestei instituții.

În anul 1884 este introdus un nou „*Regulament cu privire la organizarea și desfășurarea activității didactice în seminarele și școlile spirituale*”. Cu acest eveniment, de fapt, începe cea de-a treia perioadă de activitate a acestui Seminar inferior, ani semnificativi, când, conform noului „Regulament”, sunt introduse în mod obligatoriu orele de cântare bisericească în fiecare clasă. Activitatea Școlii din Edineț în mare parte, se datorează grijii fidele a oficialităților bisericești, fără de care ar fi putut fi posibilă nici constituirea, nici stabilitatea materială a acestui lăcaș de cultură și educație. Funcționarea lui a fost în atenția celor mai înalte oficialități duhovnicești ale timpului. În anul 1882 școala a fost vizi-

tată de Î. P. S. Pavel, persoană care a contribuit substanțial la consolidarea acestei școli. Au mai urmat două vizite de rang superior – cea din 1885, a Î. P. S. Serghie, și cea din 1893, a Î. P. S. Neofit [8].

Materialul inedit referitor la ultima vizită, descrisă elogios în Buletinul Eparhiei Chișinăului, care a avut loc în perioada 27-31 mai 1893, ne oferă unele amănunte asupra evoluării corului școlar la această solemnitate. De fapt, corul era protagonistul permanent al tuturor evenimentelor culturale școlare și extrașcolare, dar, evident nu toate au fost reflectate în presa cotidiană. Întâlnirea Arhiepiscopului Chișinăului și al Hotinului, Î. P. S. Neofit, a fost organizată teameinic, având un caracter emoțional deosebit [9]. Ierarhul s-a reținut la Edineț și pentru ziua de 31 mai, ziua petrecerii examenului la cântul coral bisericesc, la care a asistat personal, astfel exprimându-și practic interesul față de cultivarea cântării corale în instituția vizitată.

Un eveniment de mare importanță pentru Școala spirituală l-a constituit sărbătorirea aniversării de 25 ani de activitate a instituției. Data a fost marcată la 3 noiembrie 1894. Festivitatea propriu-zisă a demarat cu săvârșirea Liturghiei. „*Profesorul de cânt, Grigori Cernit, - menționează criticul - nu s-a socotit nici cu truda, nici cu timpul, pentru a pregăti cât mai bine corul școlar pentru acest moment solemn din viața școlii*” [10]. În locul chinocului (stihului de împărtașanie) s-a cântat concertul semnat de S. Da-

vîdov *Mărturisi-ne-vom Ție, Doamne*. Actul solemn a continuat în sala festivă a instituției. Printre cuvântări și felicitări corul a interpretat piese corale, inclusiv concertul *Înnoiește-te, Noule Ierusalime*, semnat de S. Davîdov, piesa *Cât de mărit este Domnul* ș. a. Spre finele sărbătorii profesorul I. Ivanov a dat citire scurtei schițe istorice a școlii. „Pentru a oferi oratorului câteva clipe de odihnă, corul a interpretat unul dintre cele mai frumoase concerte semnate de D. Bortneanski *Strigați Domnului tot pământul*. Aici toată asistența a fost cuprinsă de un extaz muzical, provocat de solistul corului, care, cu adevărat posedă un *soprano* rar ca puritate și finețe”. Școala spirituală a primit multe telegrame de felicitare din partea școlilor similare din întreaga Basarabie, de la înalte personalități, ce altădată au stat în băncile Școlii spirituale din Edineț, alte mesaje de felicitare la adresa corpului didactic și a școlii în întregime.

Începutul secolului al XX-lea găsește Școala spirituală în cea de-a treia perioadă a sa, perioadă de dezvoltare constantă și sistematică. Doar peste câțiva ani vor începe mișcările revoluționare, care au stârnit, într-o anumită măsură, o neliniște în această școală. Instabilitatea materială se resimțea și aici, în Nordul Basarabiei. Elevii solvenți, care achitau pentru întreaga lor întreținere în internat câte 60 de ruble anual, suma „*ridicându-se treptat după scumpetia vremii*”, plăteau în 1917 o solvă de

120 ruble anual [11]. În anul 1918 a fost naționalizată și această instituție instructiv-educativă, în fruntea căreia vine Protoiereul Gheorghe Spinei, absolvent al Academiei din Kiev.

În ceea ce privește evoluția practicii de cântare corală în această instituție, mai multă lumină ne oferă publicația *Schița istorică despre școala spirituală de băieți din Edineț, județul Hotin cu prilejul de 50 ani – 23 noiembrie 1919* în revista *Luminătorul* [12]. Conform regulamentului din 1867, cântarea bisericească nu era obligatorie pentru clasele a III-a și a IV-a. Orele erau predate după amiază și totul se reducea doar la pregătirea corului pentru serviciul divin. Până în 1880 nici nu exista o programă analitică pentru cântare. Prin Regulamentul din 1884 acest obiect a devenit obligatoriu, și erau prevăzute ore de cântare bisericească, atât în clasele întâia și a doua, cât și în celelalte clase. Astfel, elevii care nu puteau absolvi școala, au avut posibilitatea „*măcar să aibă idee* – după cum menționează profesorul seminarului Nicolae Kolokolov – *să ajute la nevoie pe părinții lor la strană...*”.

Rolul mișcării corale din Ismail și Edineț în dezvoltarea artei de interpretare corală în Basarabia devine mai important, dacă vom aprecia aceste instituții culturale ca imbolduri importante la propagarea artei corale în Sudul și, respectiv, Nordul Basarabiei. Puținele instituții de la periferii au reprezentat unici ale oportunități

pentru tinerii de la sate, astfel constituind nuclee culturale, prin intermediul carora s-a promovat

arta muzicală în rândurile populației rurale.

BIBLIOGRAFIE

1. BREAZUL G. *Gavriil Musicescu – opere alese*. – București, 1958. – P.7.
2. AXIONOVA L.A. *Gavriil Musicescu, viața și opera*. – Chișinău, 1960. – P.6-7.
3. Urechia V. A., *Opere complete, seria E., vol. I.* –P. 392 (citat după Axionova L.A. Op. cit. – P. 7).
4. *Școala spirituală de băieți (seminarul inferior), Melchisedec Episcopul, din Ismail. // Anuarul eparhiei Chișinăului și Hotinului (Basarabia)*. – România, 1922. – P. XVII.
5. VIERU-IȘAEV M. *Alexandru Cristea. Viața și activitatea reflectate în timp*. – Chișinău, 2001. – P.99.
6. *Serbarea Școlii de cântăreți din Ismail // Basarabia*, 1943, Nr. 575, 28 mai.
7. *Școala spirituală de băieți (seminarul inferior), Melchisedec Episcopul, din Ismail. // Anuarul eparhiei Chișinăului și Hotinului (Basarabia)*. – România, 1922. – P. XVI.
8. ИВАНОВ И. *Историческая записка. Прочитана на торжестве 3 ноября 1894 года по поводу празднования Единецким Духовным училищем 25-летия своего существования // К.Е.В., 1894, № 24. – Стр.788-798.*
9. ОРЛОВ П. *Пребывание Высокопреосвященнейшаго Неофита, Архиепископа Кишиневского и Хотинского в м. Единцах // К.Е.В., 1893, № 13. – Стр.456-462.*
10. *Двадцатипятилетие Единецкого духовного мужского училища (1869-1894 гг.) // К.Е.В., 1894, Nr.23. - Стр. 745-755.*
11. *Școala spirituală de băieți (seminarul inferior), Melchisedec Episcopul, din Ismail. // Anuarul eparhiei Chișinăului și Hotinului (Basarabia)*. – România, 1922. – P. XVII.
12. *Schiță istorică despre școala spirituală de băieți din Edineț, județul Hotin – cu prilejul jubileului de 50 ani – 23 noiembrie 1919 (Urmare și sfârșit) // Luminătorul*, 1919, Nr. 21. – P.7-12.